

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF READINESS FOR HEALTH-SAVING ACTIVITY IN SPECIAL GENERAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS FOR FUTURE SOCIAL EDUCATORS

Nataliia Pyliuk

RVWJUDGØWHRIWKHGHSDUWPHØRIVRFLDOZRUNDQSHGDJRJRRIKLJKHUVF

DVWHUØRSHDØnational University

(Lutsk, Ukraine)

e-mail: piluknata@gmail.com

ORCID 0000-0002-5500-3044

Abstract. The need to improve the pedagogical conditions for the formation of readiness for health-saving activity in special general educational institutions for future social educators has been mainstreamed in the article. The concept of "pedagogical condition", which is interpreted as complex of specially designed and realized in the process of training of future social educators in the institution of higher education that are aimed at formation in students the appropriate level of readiness for for health-saving activity in special general educational institutions, as well as the environment and factors that affect them, has been analyzed.

The analysis of scientific research allowed us to determine the following pedagogical conditions for the formation of readiness for health-saving activity in special general educational institutions for future social educators: organization of a special health-saving environment in the institution of higher education, which includes ecological, informational and social psychological elements; reorientation of the content of educational disciplines of the institution of higher education on preparation of future social educators for implementation of health-saving activity in special general educational institutions (educational and methodical complexes of educational disciplines and practices); inclusion of students during the whole period of professional training in health-saving activity within the framework of theoretical, practical, scientific and educational activities. The characteristic of each of the outlined pedagogical conditions is given. Particular attention is paid to the analysis of educational programs and curricula for future social educators, the content, forms and methods of improvement of educational process are suggested. The training course "Health-saving technologies" and the educational and methodical complex to it are developed. The main purpose of the course is the formation of students' ideas about the health-saving system in special general educational institutions, basic technologies that contribute to the preservation of individual (physical, mental, social, spiritual and moral) health of all subjects of the educational process.

Keywords: pedagogical conditions, readiness, health-saving activity, special general educational institutions, future social educators, practice, educational process.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Наталія Пилюк

*здобувач кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*

(Луцьк, Україна)

e-mail: piluknata@gmail.com

ORCID 0000-0002-5500-3044

Анотація. В статті актуалізується необхідність удосконалення педагогічних умови формування готовності до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах у майбутніх соціальних педагогів. Аналізується поняття «педагогічна умова», яка трактується як комплекс спеціально-розроблених і зреалізованих в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів у ЗВО заходів, спрямованих на формування у студентів належного рівня готовності до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах, так і середовище та чинники, які на них впливають.

Аналіз наукових досліджень дозволив нам визначити такі педагогічні умови формування готовності до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах у майбутніх соціальних педагогів: організація у ЗВО спеціального здоров'язберігаючого середовища, що включає екологічний, інформаційний і соціально-психологічний елементи; переорієнтація змісту навчальних дисциплін ЗВО на підготовку майбутніх соціальних педагогів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах (навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін і практик); включення студентів під час всього періоду професійної підготовки в здоров'язберігаючі види діяльності в рамках теоретичної, практичної, наукової та виховної діяльності. Подана характеристика кожної з окреслених педагогічних умов. Особлива увага зосереджена на аналізі освітніх програм та навчальних планів підготовки майбутніх соціальних педагогів, запропоновано зміст, форми та методи удосконалення навчального процесу. Розроблений навчальний курс «Здоров'язберігаючі технології» та навчально-методичний комплекс до нього. Основною метою курсу є формування у студентів уявлень про систему здоров'язбереження у спеціальних загальноосвітніх закладах, основні технології, що сприяють збереженню індивідуального (фізичного, психічного, соціального та духовно-морального) здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу.

Ключові слова: педагогічні умови, готовність, здоров'язберігаюча діяльність, спеціальні загальноосвітні заклади, майбутні соціальні педагоги, практика, навчальний процес.

One of the important areas of professional activity of social educators is health care. In view of this, it is especially important to ensure the quality of professional training of future social educators for health activities, which involves thorough theoretical and practical training, the introduction of new technologies for the organization of the educational process in higher education.

The urgency of the problem is also due to modern changes in the system of higher education, which update the socio-pedagogical problems associated with the formation of health competence by acquiring students majoring in "Social Pedagogy" skills to preserve, strengthen, use health and care for him, conscious leading a healthy lifestyle.

The purpose of the article is to reveal the essence of the pedagogical conditions for the preparation of future social educators for health care in special secondary schools.

Defining the pedagogical conditions for the training of future social educators for health-preserving activities requires clarification of the concepts of "pedagogical conditions" and "pedagogical conditions of training".

In the philosophical dictionary, the concept of "conditions" is defined as "an important component of a complex of objective things and their states, interactions, from which necessarily arises the existence of this phenomenon" (*Philosophical Encyclopedic Dictionary*, p. 707). In S. Ozhegov's dictionary of the Russian language, "conditions" are defined from several positions, in particular, as circumstances on which something depends; a rule that is established in a certain field of life; the situation in which something happens; these requirements from which it is necessary to start" (*Ozhegov S.I.*, 2006, p. 821).

Analysis of scientific sources shows that the concept of "pedagogical conditions" was researched and substantiated by scientists K. Dubych, O. Gura, N. Zhytnik, M. Zvereva, Y. Kostyushko, O. Meshchaninov, V. Stasiuk and others.

Under the "pedagogical conditions" scientists (*Nine A., Kustov L.*, 1994, pp. 17-18.) Understand a set of measures aimed at achieving certain pedagogical goals and ensuring more effective pedagogical activities. A. Nine, L. Kustov (1994) "pedagogical conditions" are interpreted as a set of structured in a certain way opportunities, technologies, pedagogical techniques, activities and material and technical resources that accompany the educational process and ensure its efficiency and effectiveness. According to N. Bugaets (*Bugaets N.A.*, 2002. pp. 2-14), "pedagogical conditions" are aggregate external circumstances that affect the pedagogical process and make it more effective.

Despite the presence of a number of differences in approaches to defining the essence of this concept, we note that what is common is that pedagogical conditions are a kind of factors that affect the goal, implementation and outcome of the educational process. Note that the educational process combines two areas of organizational and pedagogical activities to form the readiness of future social educators for a particular activity:

creation of effective external conditions (macro- and micro-environment): the relationship "teacher-student", effective learning activities, place of study, workplace and its equipment, the possibility of interaction, etc.);

ensuring the optimal functioning of internal conditions (health, psychological guidelines, personal needs, experience, competencies, etc.).

The analysis of different approaches to the definition of "pedagogical conditions" allowed us to form our own vision of the phenomenon under study. We understand the "pedagogical conditions" as a set of specially designed and implemented in the process of training future social educators in the free economic zone activities aimed at forming in students the appropriate level of readiness for health activities in special schools, and the environment and factors they are affected.

Given that the result of training in ZVO we see in the formation of each student the appropriate level of readiness for health activities in special secondary schools in accordance with certain components of this readiness: motivational-value (value

orientations, attitudes and personal goals), cognitive (knowledge, understanding), activity (skills and abilities, active participation), we have identified a set of such pedagogical conditions:

- organization of a special health-preserving environment in the Free Economic Zone, which includes ecological, informational and socio-psychological elements;
- reorientation of the content of educational disciplines of free economic education on preparation of future social teachers for realization of health-preserving activity in special general educational institutions (educational and methodical complexes of educational disciplines and practices);
- inclusion of students during the whole period of professional training in health-preserving activities within the framework of theoretical, practical, scientific and educational activities.

The organization of a healthy educational environment in the Free Economic Zone is marked by us as the main pedagogical condition for the formation of future social educators' readiness for health-preserving activities, because, in our opinion, the environment itself can be both external (natural, social, economic) and actually pedagogical (educational institutions), determines all the following pedagogical conditions.

Some researchers highlight the concept of "healthy educational environment", emphasizing the importance of building a favorable educational process for the development and self-development of the individual. According to T. Govorushin, "health-preserving educational environment" is a set of socio-cultural, pedagogical, material-technological and medical-valeological conditions of life of an educational institution, the interaction of which is the intellectual and spiritual-moral development of the individual (*Govorushina T.K., 2005. 26 p.*).

The ZVO environment has a systemic impact on students: a person changes in the environment and with the help of the environment. A. Belkin, considering the environment as an important factor in the development of personality, notes that the external influences of the environment are transformed into its internal attitudes, views, ideas that determine the behavior of the individual in society, relationships with the world and himself (*Makagon O.E., 2007, pp. 8*).

Note that the environment is one of the important factors in the formation and development of personality, provided that it is properly organized, built. The scientific literature identifies the following types of environments: life (social and living conditions, the environment that surrounds a person and people associated with the commonality of these conditions); education (a set of natural and social conditions in which human life takes place and its formation as a person. These include: the environment of the family, the street, educational institution, etc.); natural (natural conditions surrounding man); social (a specific manifestation of social relations in which a particular personality develops, social community; social conditions of their development); socio-pedagogical (specially created system of conditions for the organization of human life, aimed at forming his relationship to the world, people) (*Ilyina V.M., 2010*).

D. Berezhnova considers three types of modern educational environments: stimulating - the environments directed on the help to the person in self-realization motivating to activity, cause activity and amateur performance; information - environments that perform a communicative function, ie carry out the transmission of ethnocultural values between generations; ecological - environments that contribute to the creation of an adaptive mechanism to certain geographical and climatic conditions (*Berezhnova, D.B., 2001. p. 196*).

According to N. Tverskaya, a health-preserving environment is an environment in which such conditions are created under which a person can realize the value of his health, master the ways of its preservation, learn the techniques of self-regulation (*Petruk, O.M., Lutsyk, O.M., 2017. 113-119*). Agreeing with her, G. Tushina (*Tushina G.I., 2005. p. 10*) emphasizes that a healthy environment contributes to the realization of adaptive capabilities of man, the factors influencing the preservation and development of his health.

The basic functions of a healthy environment include:

coordination - provides interaction of various structures at consideration of a question of preservation and strengthening of health of young people, provides prolongation of realization of the state policy at all levels of education;

adaptive - aimed at improving the adaptive and functional capabilities of the human body in preparation for learning;

integration - involves coordination and development of common approaches to the organization of a healthy environment;

socio-cultural - promotes the involvement of young people in the universal system of values related to health, the promotion of healthy behavior as a personal need;

propaedeutic - characterizes the valeological support of a person in the educational process, promotes the formation of valeological ideas and practical skills;

orientational - promotes self-determination of the person taking into account age features in various spheres of its vital activity, the decision of various life situations;

stimulating - focused on the use of positive feedback to track personal changes in health indicators (*Petruk, O.M., Lutsyk, O.M., 2017, pp. 113-119*).

We consider the health-preserving educational environment of free economic education as a purposeful system of specially created conditions of educational activity which do not harm health and provide application of the interactive forms and methods directed on preservation and strengthening of health of participants of educational process, creation of comfortable psychological atmosphere. ways to maintain health and adhere to appropriate behavior, the development of future social educators values to their own health and the health of students of special secondary schools.

It should be noted that an important content component of this environment is health technologies, the integrity and systematic use of which will depend on the effectiveness of health activities of future social educators in special secondary schools.

T. Ovchinnikova emphasizes the three-component structure of the health-preserving environment: subject environment (economic infrastructure, food organization, material support of educational and health-improving activities); communicative environment (interpersonal relations between the subjects of the educational process, staffing of study groups, individual and typological features of students, the quality of training, the perception of participants in the educational process about a healthy lifestyle); health environment (forms and principles of educational and health activities) (*Ozhegov S.I., 2006. 976 p.*).

Describing the health-preserving educational environment of free economic education as one of the conditions for forming the readiness of future social educators to carry out health-preserving activities, it is necessary to focus on its three components: ecological, informational and socio-psychological.

The ecological component of a healthy educational environment is distinguished on the basis of its qualitative characteristics. Ecological educational environment, ie "health" smoothly "flows" into an adaptive educational environment by: defining

strategies and tactics for preserving and increasing the health of participants in the educational process based on the priority implementation of health education technologies in the implementation of personality-oriented model; monitoring the main health indicators of all participants in the educational process; optimization of the schedule of educational classes taking into account physical and psychological features of students; even distribution of activities in the intersessional period in order to relieve stressful situations in the dichotomy "teacher-student", etc.

At realization of this component in ZVO it is necessary to pay attention both to physical (illumination, temperature and humidity of air, airing of premises, color coloring of classrooms and corridors, etc.), and to anthropogenic (the schedule of employment, use by students and teachers of health). preserving technologies in the educational process) environment.

The information component of a healthy educational environment is considered by modern researchers as a special information environment. For the first time the concept of information environment was proposed by J. Schreider, who characterizes it not only from the position of the conductor of information, but also from the position of the active basis influencing participants of educational process. The information environment means a set of software and hardware, information communication networks, organizational and methodological elements of the higher school system, applied information about the subject area, which is understood and applied by all participants in the educational process.

Socio-psychological component of the health environment provided for the creation of psychologically comfortable conditions in which society as a whole and the individual perceive the existing quality of life as adequate and reliable, as there are real opportunities to meet the natural and social needs of the individual and gives them grounds for confidence in the future (*Condes, 2019*). This component of the environment involves the development of personal and trusting relationships between students and teachers, conflict prevention, development of skills of dialogic interaction, constructive cooperation.

The second condition is the reorientation of the content of educational disciplines of the Free Economic Zone to the training of future social educators to carry out health activities in special secondary schools (educational and methodological complexes of disciplines, modules and topics of courses).

The analysis of the training of students of the first (bachelor's) level of higher education of freelance partners of the specialty "Social Work" shows that future social teachers master the disciplines of humanities and socio-economic, fundamental and natural sciences, professional and practical cycles, which are structured in two blocks: elective and elective training courses. The formation of future social educators' readiness to carry out health-preserving activities in special general educational institutions presupposes a reorientation of the content of the disciplines defined by the NP, ie their corresponding content and technological content. The latter includes: ensuring the unity of general and professional content blocks; creating a healthy educational environment; application of interactive forms, methods in educational and cognitive activity of students; correlation of the content of training for OP according to the individual characteristics of the student, the level of his personal development; involvement of students in research activities (*Khmurynska T.O., 2014. p.173-175*).

Therefore, in the process of forming the readiness of future social educators to carry out health activities in special secondary schools, special attention was paid to improving the content of training courses with material.

In the context of our research, we have developed a course "Health Technologies" and NMC for it. "Health-preserving technologies" is a discipline intended for study in the second year in order to form in students a system of theoretical knowledge in the field of health-preserving activities of a social educator. The main purpose of the course is to form students' ideas about the health care system in special educational institutions, the main technologies that contribute to the preservation of individual (physical, mental, social and spiritual and moral) health of all subjects of the educational process.

To do this, students, as part of the course, are offered:

- to get acquainted with the evolution of human ideas about health and ways to preserve it;
- define the concepts, main components, criteria and factors of health, healthy lifestyle;
- to study the principles, approaches, methods of health pedagogy, pedagogical valeology;
- to determine the conditions of health-preserving activity in special general educational institutions;
- get acquainted with the basics of maintaining occupational health;
- identify ways to prevent occupational deformities of specialists;
- to study modern health technologies in educational and professional activities and human life;
- to study the concepts, principles, models, concepts of prevention;
- to learn to carry out self-diagnosis of the state of the health and planning on its basis of health-preserving and improving activity.

The training course is divided into the following logical parts:

1. General questions of personal health and technologies of its saving.
2. Fundamentals of health-preserving activities of a social educator in special secondary schools with all subjects of the educational process (students, parents, colleagues, their own).
3. Self-diagnosis and drawing up of the individual program of activity on preservation of own health, self-improvement.

The study of the discipline by students is carried out in the process of attending lectures and seminars. Some topics are studied in the form of a business game. The organization of independent work of students during the study of this discipline involves working with literary sources, as well as the application of knowledge gained by students in the process of their summer practice.

Thus, this course forms in students:

first, a certain system of knowledge related to: conceptual and terminological bases of health-preserving activities; regulatory framework for the protection and protection of the health of adults and children; the concept of "health", its main types, criteria, indicators and methods, conservation technologies; the main factors affecting health; classification of health-preserving technologies, their main features, scope; theoretical foundations of health pedagogy; the main activities of the social educator for the health of all subjects of the educational process; valeological requirements for lessons and other activities in special secondary schools; basics of preventive activities of a social pedagogue in special secondary schools; the main deviations in the occupational health of the specialist, their factors, symptoms and methods of prevention; methods of preserving one's own health

and the health of others; methods of diagnosing the state of health of the individual, the team; application of basic health technologies in professional activity.

secondly, skills related to: monitoring the health of all subjects of the educational process (their own, students, colleagues, staff, etc.); drawing up an individual program of health care activities; drawing up of preventive programs of activity of special general educational institutions; drawing up programs of activity of special general educational institutions on health preservation of all subjects of educational process; planning and conducting health care activities for all subjects of the educational process; analysis of activities, lessons from the standpoint of health pedagogy.

Thus, the study of the course "Health Technologies" allows not only to form in future social educators knowledge and skills in the field of health activities, but also contributes to the formation of a culture of health, which includes knowledge and skills, and most importantly, the need in carrying out independent health care activities.

Specially organized and purposeful educational process can cause the future social educator desire, the need to penetrate into a particular educational field deeper, find the desire and opportunity to implement the ideas of health in the implementation of socio-pedagogical activities in special education institutions. Such observations and reflections served as the basis for the selection of the third pedagogical condition - the need to include students during the entire period of professional training in health activities in the framework of theoretical, practical, scientific and educational activities.

The inclusion of students in all activities (theoretical, practical, scientific and educational) in the implementation of the process of their professional training in ZVO contributes not only to the development of their positive attitude to health activities, to the acquisition of relevant knowledge and skills, but also awareness of values, motives on the basis of which their behavior will be built both in professional activity, and in daily life. That is, immersion of students-future social educators in health-preserving activities during their studies in the Free Economic Zone will allow them to form a culture of health-preserving and, ultimately, readiness to carry out health-preserving activities in special secondary schools.

Interest in this type of activity influences the development of motivation to study its theoretical foundations and the implementation of practical work, in the process of which a system of personal qualities necessary for the implementation of health activities is formed. The formation of the cognitive component of readiness for health activities is carried out in the process of studying by students-future social educators of academic disciplines, the mastery of which involves, as a result, the formation of this component of our selected readiness.

The analysis of work programs of internships allowed to determine a set of tasks to be performed within each of the selected types of internships and offered to methodologists interns from ZVO for discussion during a round table organized in the framework of the main tasks of dissertation research. The tasks were discussed and included in the internship programs. As a result, each type of practice is aimed at developing specific skills of certain types of health activities: educational and introductory (instructional and methodical camp) - provided for the implementation of informational and educational activities on health; professionally-oriented in educational institutions / educational (in social institutions and establishments) - implementation of health-improving activities, development of skills of diagnostics of the state / individual health of schoolchildren and teachers, as well as the state of the environment of the special

education institution; undergraduate - carrying out preventive, social and pedagogical activities for the introduction of health technologies; developing skills in managing health activities in special secondary schools, as well as their own health. Thus, in each course of study for students, conditions were created for the development of their interest in health activities, motivation, the formation of a system of knowledge, skills development and development of personal qualities. The gradual implementation of the tasks developed by the author in the process of carrying out each of the above types of practice is aimed at involving students during the entire period of training in healthy activities in practice.

Students also act as curators of junior students, organizing activities to prevent addictions, educating students in the culture of individual health, which has not only a health-preserving effect on junior students, but also creates conditions for the formation of appropriate health skills, allowing to work out receptions, methods, technologies of health-preserving activity with children and youth of special general educational institutions.

A special place in the process of forming readiness for healthy activities is occupied by educational and scientific work of students, which influences students' involvement in a healthy lifestyle, forms an active life position, develops personal qualities and promotes correction of life values and motives.

Volunteering of students in the field of health care, prevention of alcoholism, smoking, drugs and other addictions plays an important role in the process of educational work. Participation in such events, projects, individual actions increases the internal and social activity of students, the level of their awareness of the problem that affects the motivation and life values of the student.

Thus, we have identified and substantiated the essence of the pedagogical conditions for the preparation of future social educators for health care activities in special secondary schools. We consider such conditions: the organization in ZVO of the special health-preserving environment including ecological, informational and social and psychological elements; reorientation of the content of educational disciplines of ZVO on preparation of future social teachers for realization of health-preserving activity in special general educational institutions (educational and methodical complexes of educational disciplines and practices); inclusion of students during the whole period of professional training in health-preserving activities within the framework of theoretical, practical, scientific and educational activities.

References:

1. Berezhnova, D. B. Vlyyanye obrazovatel'noy sredy na kul'turnuyu ydentyfykatsyyu lychnosty. Vospytatel'naya sreda vuza kak faktor professyonal'noho stanovlenyya spetsyalysta: mezhrehyon, nauchn.-prakt. konf. 2001. S. 195-197.
2. Buhayets', N. A. Profesiyno-pedahohichna pidhotovka maybutnikh uchyteliv do roboty z sim'yeyu uchnya: avtoref. dys. kand. ped. nauk. Kharkiv. ped. un-t im. H. Skovorody. 2002. s. 2-14.
3. Hovorushyna T. K. Osobennosty formyrovanyya zdorov'esberehayushchey sredy v uchrezhdenyy dopolnytel'noho obrazovanyya detey: avtoref. dys. na soysk. uchen. step. k.p.n.: spets. 13.00.01. Velykyy Novhorod, 2005. 26 s.
4. Il'yina, V. M. Sutnist' seredovyshcha yak pedahohichnoyi katehoriyi. Kyiv, 2010.
5. Karchenkova, M. Pedahohichni umovy formuvannya hotovnosti maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kul'tury do profesiynoyi diyal'nosti : dys... kand. ped. nauk: 13.00.04. Pereyaslav-Khmel'nyts'kyy derzh. pedahohichnyy un-t im. Hryhoriya Skovorody. Pereyaslav-Khmel'nyts'kyy, 2006. 228ark.

6. Makahon, O. E. Orhanizatsiyno-pedahohichni umovy stvorenniya spryiatlyvoho navchal'no-vykhovnoho seredovyshcha v zahal'noosvitn'omu navchal'nomu zakladi (Doctoral dissertation, stupenya kand. ped. nauk: spets. 13.00. 01 «Zahal'na pedahohika ta istoriya pedahohiky») O.E. Makahon. Kharkiv, 2007. 20 s.
7. Nayn A. Kustov, L. Hummanyzatsyya neperyvnoho professional'noho obrazovanyya: varyant, kontseptsyya, modely. Ucheb. posobyе. Chelyabynsk: CHHYFK. 1994. s. 17-18.
8. Ovchynnykova, T. S. Orhanyzatsyya zdorov'esberehayushchey deyatel'nosti v doshkol'nykh obrazovatel'nykh uchrezhdenyakh: monohrafiya.: KARO, 2006. 176 s.
9. Ozhehov S. Y. Slovar' russkoho yazyka: ok. 60 000 slov. Serhey Yvanovych Ozhehov; pod red. L. I. Skvortsova. 25–e yzd., yspr. y dop. M.: Myr y obrazovanye, 2006. 976 s.
10. Petruk, O. M., & Lutsyk, O. M. Problema pidhotovky maybutnikh vykhovateliv do orhanizatsiyi i upravlinnya zdorov"yazberihayuchym osvitim seredovyshchem. Psykholoho-pedahohichni osnovy humanizatsiyi navchal'no-vykhovnoho protsesu v shkoli ta VNZ, (2), 2017. 113-119.
11. Tushyna, H. Y. Pedahohycheskye uslovyya formyrovanyya zdorov'esbere- hayushchey sredey obshcheobrazovatel'noy shkoly: avtoref. dyss. kand. ped. nauk, 2005. 22 s.
12. Fylosofskyy éntsyklopedycheskyy slovar [red. kol.: L. F. Yl'ychev y dr.]. M.: Sov. Éntsyklopedyya, 1983. 849 s.
13. Khmurnyn's'ka, T. O. Analiz pedahohichnykh tekhnolohiy formuvannya sotsial'no-profesiyanoi zrilosti u maybutnikh sotsial'nykh pedahohiv. Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. 2014. S.173-175.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Одним із важливих напрямів професійної діяльності соціальних педагогів є здоров'язберігаюча діяльність. З огляду на це, особливої ваги набуває забезпечення якості професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності, що передбачає ґрунтовну теоретичну та практичну підготовку фахівців, упровадження нових технологій організації навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Актуальність проблеми також обумовлена сучасними змінами у системі вищої освіти, які актуалізують соціально-педагогічні проблеми, пов'язані з формуванням здоров'язбережувальної компетентності шляхом набуття студентами спеціальності «Соціальна педагогіка» навичок збереження, зміцнення, використання здоров'я та дбайливого ставлення до нього, свідомого ведення здорового способу життя.

Метою статті є розкриття сутності педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах.

Визначення педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності потребує уточнення понять “педагогічні умови” та “педагогічні умови підготовки”.

У філософському словнику поняття “умови” визначено як “вагомий компонент комплексу об'єктивних речей і їх станів, взаємодій, з якого з

необхідністю виникає існування даного явища” (*Философский энциклопедический словарь*, с. 707). У словнику російської мови С. Ожегова “умови” визначено з кількох позицій, зокрема як “обставини, від яких щось залежить; правило, яке встановлене в певній галузі життєдіяльності; обстановка, в якій щось відбувається; дані вимоги, від яких потрібно відштовхуватись” (*Ожегов С. И., 2006, с. 821*).

Аналіз наукових джерел свідчить, що поняття “педагогічні умови” досліджували і обґрунтовували науковці К. Дубич, О. Гура, Н. Житнік, М. Зверева, Ю. Костюшко, О. Мещанінов, В. Стасюк та інші.

Під «педагогічними умовами» науковці (*Найн А., Кустов Л., 1994, с. 17-18.*) розуміють сукупність заходів, спрямованих на досягнення визначених педагогічних цілей і забезпечення більш ефективної педагогічної діяльності. А. Найн, Л. Кустов (1994) «педагогічні умови» трактують як сукупність структурованих певним чином можливостей, технологій, педагогічних прийомів, заходів і матеріально-технічних ресурсів, які супроводжують освітній процес та забезпечують його ефективність та результативність. На думку Н. Бугаєць (*Бугаєць Н. А., 2002. с. 2-14*), «педагогічні умови» – це сукупні зовнішні обставини, що впливають на педагогічний процес та роблять його більш ефективним.

Не зважаючи на наявність низки розбіжностей у підходах щодо визначення сутності означеного поняття, зауважимо, що спільним є те, що педагогічні умови – це свого роду чинники, які впливають на цілепокладання, здійснення й результат освітнього процесу. Зазначимо, що освітній процес поєднує два напрями організаційно-педагогічної діяльності з формування готовності майбутніх соціальних педагогів до певного виду діяльності:

створення дієвих зовнішніх умов (макро- та мікросередовища): взаємовідносини «викладач-студент», ефективна навчальна діяльність, місце навчання, робоче місце і його оснащення, можливість взаємодії, тощо);

забезпечення оптимального функціонування внутрішніх умов (здоров'я, психологічні настанови, особистісні потреби, досвід, компетенції, тощо).

Аналіз різних підходів до визначення «педагогічних умов» дозволив нам сформулювати власне бачення досліджуваного феномену. Ми під «педагогічними умовами» розуміємо як комплекс спеціально-розроблених і зреалізованих в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів у ЗВО заходів, спрямованих на формування у студентів належного рівня готовності до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах, так і середовище та чинники, які на них впливають.

Зважаючи на те, що результат підготовки у ЗВО ми вбачаємо у сформованості в кожного студента відповідного рівня готовності до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах відповідно до визначених компонентів цієї готовності: мотиваційно-ціннісного (ціннісні орієнтації, ставлення й особистісні цілі), когнітивного (знання, розуміння), діяльнісного (уміння і навички, активна участь), нами виокремлено комплекс таких педагогічних умов:

– організація у ЗВО спеціального здоров'язберігаючого середовища, що включає екологічний, інформаційний і соціально-психологічний елементи;

– переорієнтація змісту навчальних дисциплін ЗВО на підготовку майбутніх соціальних педагогів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах (навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін і практик);

– включення студентів під час всього періоду професійної підготовки в здоров'язберігаючі види діяльності в рамках теоретичної, практичної, наукової та виховної діяльності.

Організація здоров'язберігаючого освітнього середовища у ЗВО позначена нами як основна педагогічна умова формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до здоров'язберігаючої діяльності, оскільки, на нашу думку, саме середовище, яке може бути як зовнішнім (природне, соціальне, економічне), так і власне педагогічним (освітні установи), визначає всі наступні педагогічні умови.

Окремі дослідники виокремлюють поняття «здоров'язберігаюче освітнє середовище», наголошуючи при цьому на значущості побудови сприятливого освітнього процесу для розвитку та саморозвитку особи. На думку Т. Говорушина, «здоров'язберігаюче освітнє середовище» – це сукупність соціально-культурних, педагогічних, матеріально-технологічних і медико-валеологічних умов життєдіяльності закладу освіти, при взаємодії яких відбувається інтелектуальний і духовно-моральний розвиток особистості (*Говорушина Т.К., 2005. 26 с.*).

Середовище ЗВО має системний вплив на студентів: людина змінюється в середовищі і за допомогою середовища. А. Белкін, розглядаючи середовище як важливий фактор розвитку особистості, зазначає, що зовнішні впливи середовища перетворюються в її внутрішні установки, погляди, уявлення, що визначають поведінку особистості в суспільстві, відносини зі світом і самим собою (*Макагон О. Е., 2007, с. 8*).

Зазначимо, що навколишнє середовище є одним з важливих чинників становлення і розвитку особистості, при умові, що воно належним чином організоване, побудоване. У науковій літературі виділено такі види середовищ: життєдіяльності (соціально-побутові умови, обстановка, які оточують людину та люди, пов'язані з ним спільністю цих умов); виховання (сукупність природних і соціально-побутових умов, в яких протікає життєдіяльність людини і становлення її як особистості. Сюди відносимо: середовище сім'ї, вулиці, освітнього закладу тощо); природне (природні умови, що оточують людину); соціальне (конкретний прояв суспільних відносин, в яких розвиваються конкретна особистість, соціальна спільність; соціальні умови їх розвитку); соціально-педагогічне (спеціально створена система умов організації життєдіяльності людини, спрямована на формування його відносин до світу, людей) (*Ільїна В. М., 2010*).

Д. Бережнова розглядає три типи сучасних освітніх середовищ: стимулюючі – середовища, спрямовані на допомогу людині в самореалізації, що мотивує до діяльності, викликають активність і самодіяльність; інформаційні – середовища, які виконують комунікативну функцію, тобто здійснюють передачу етнокультурних цінностей між поколіннями; екологічні – середовища, що сприяють створенню адаптивного механізму до певних географічних і кліматичних умов (*Бережнова, Д. Б., 2001. с. 196*).

На думку Н. Тверської, здоров'язберігаюче середовище – це середовище, в якому створюються такі умови, при яких людина може усвідомити цінність свого здоров'я, оволодіти способами його збереження, навчитися прийомам саморегуляції (*Петрук, О. М., Луцук, О.М., 2017. 113-119*). Погоджуючись з нею, Г. Тушина (*Тушина Г.И., 2005. с. 10*) підкреслює, що здоров'язберігаюче середовище сприяє реалізації адаптивних можливостей людини, факторів, що впливають на збереження і розвиток його здоров'я.

До базових функції здоров'язберігаючого середовища відносять:

координаційну – забезпечує взаємодію різних структур при розгляді питання збереження і зміцнення здоров'я молодих осіб, забезпечує пролонгованість реалізації державної політики на всіх ступенях освіти;

адаптивну – спрямована на покращення адаптаційних і функціональних можливостей організму людини при підготовці до навчання;

інтеграційну – передбачає координацію і вироблення спільних підходів щодо організації здоров'язберігаючого середовища;

соціокультурну – сприяє прилученню молодих людей до загальнолюдської системи цінностей, що стосуються здоров'я, популяризації здоров'язберігаючої поведінки як особистісної потреби;

пропедевтичну – характеризує валеологічних супровід особи в освітньому процесі, сприяє формуванню валеологічних уявлень і практичних умінь;

орієнтаційну – сприяє самовизначенню людини із врахуванням вікових особливостей у різних сферах її життєдіяльності, вирішенню різних життєвих ситуацій;

стимулюючу – зорієнтована на використання позитивного зворотнього зв'язку задля відстеження особистісних змін у показниках здоров'я (*Петрук, О. М., Луцик, О.М., 2017, с. 113-119*).

Здоров'язберігаюче освітнє середовище ЗВО ми розглядаємо як цілеспрямовану систему спеціально створених умов навчальної діяльності, які не шкодять здоров'ю і передбачають застосування інтерактивних форм і методів, спрямованих на збереження й зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу, створення комфортної психологічної атмосфери, поінформованість про способи збереження здоров'я та дотримання відповідної поведінки, вироблення у майбутніх соціальних педагогів ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я учнів спеціальних загальноосвітніх закладів.

Зазначимо, що важливою змістовною складовою означеного середовища є здоров'язберігальні технології, від цілісності та систематичності використання яких буде залежати ефективність здоров'язберігаючої діяльності майбутніх соціальних педагогів у спеціальних загальноосвітніх закладах

Т. Овчинникова наголошує на трьохкомпонентній структурі здоров'язберігаючого середовища: предметне середовище (господарська інфраструктура, організація харчування, матеріальне забезпечення навчальної та оздоровчої діяльності); комунікативне середовище (міжособистісні відносини між суб'єктами освітнього процесу, комплектування навчальних груп, індивідуальні та типологічні особливості студентів, якість підготовки, уявлення учасників освітнього процесу про здоровий спосіб життя); оздоровче середовище (форми і принципи навчальної та оздоровчої діяльності) (*Ожегов С. И., 2006. 976 с.*).

Описуючи здоров'язберігаюче освітнє середовище ЗВО як одну з умов формування готовності майбутніх соціальних педагогів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності, необхідно акцентувати увагу на трьох її компонентах: екологічному, інформаційному і соціально-психологічному.

Екологічний компонент здоров'язберігаючого освітнього середовища виділяється на підставі її якісної характеристики. Екологічне освітнє середовище, тобто «здоров'язберігаюче» плавно «перетікає» в адаптивне освітнє середовище завдяки: визначенню стратегії і тактики збереження і примноження здоров'я

учасників освітнього процесу на основі пріоритетного впровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій в рамках реалізації особистісно-орієнтованої моделі; здійснення моніторингу основних показників здоров'я всіх учасників освітнього процесу; оптимізації розкладу навчальних занять з урахуванням фізичних і психологічних особливостей студентів; рівномірного розподілу заходів в міжсесійний період з метою зняття стресових ситуацій в дихотомії «викладач-студент» тощо.

При реалізації даного компоненту в ЗВО необхідно звертати увагу як на фізичне (освітленість, температура і вологість повітря, провітрюваність приміщень, колірنا забарвлення навчальних аудиторій і коридорів і т.д.), так і на антропогенне (розклад занять, використання студентами і викладачами здоров'язберігаючих технологій в освітньому процесі) середовища.

Інформаційний компонент здоров'язберігаючого освітнього середовища сучасними дослідниками розглядається як особливе інформаційне середовище. Вперше концепцію інформаційного середовища запропонував Ю. Шрейдер, який характеризує його не тільки з позиції провідника інформації, але і з позиції активної основи, що впливає на учасників освітнього процесу. Під інформаційним середовищем розуміється сукупність програмно-апаратних засобів, інформаційних мереж зв'язку, організаційно-методичних елементів системи вищої школи, прикладної інформації про предметну сферу, яку розуміють і застосовують усі учасники освітнього процесу.

Соціально-психологічний компонент здоров'язберігаючого середовища передбачав створення психологічно комфортних умов, при яких суспільство в цілому і окрема особистість сприймають існуючу якість життя як адекватну та надійну, так як існують реальні можливості для задоволення природних і соціальних потреб особистості на даний час і дає їм підстави для впевненості в майбутньому (*Кондес, 2019*). Даний компонент середовища передбачає розвиток особистісно-довірливих відносин між студентами та викладачами, профілактику конфліктних ситуацій, розвиток навичок діалогічного взаємодії, конструктивного співробітництва.

Другою умовою визначено *переорієнтацію змісту навчальних дисциплін ЗВО на підготовку майбутніх соціальних педагогів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах* (навчально-методичні комплекси дисциплін, модулі та теми курсів).

Аналіз ОП підготовки студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ЗВО-партнерів спеціальності «Соціальна робота» свідчить про опанування майбутніми соціальними педагогами дисциплін гуманітарного та соціально-економічного, фундаментального та природничо-наукового, професійного та практичного циклів, які структуровані у два блоки: обов'язкові та вибіркові навчальні курси. Формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до здійснення здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах передбачає переорієнтацію змісту визначених НП ОП навчальних дисциплін, тобто відповідне їх змістове та технологічне наповнення. Останнє включає: забезпечення єдності загальних і професійних змістових блоків; створення здоров'язберігаючого освітнього середовища; застосування інтерактивних форм, методів у навчально-пізнавальній діяльності студентів; співвіднесення змісту підготовки за ОП відповідно індивідуальних особливостей студента, рівня його особистісного розвитку; залучення студентів до науково-пошукової діяльності (*Хмурина Т. О., 2014. с.173-175*).

Тому у процесі формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до здійснення здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах особливу увагу було звернено на вдосконалення змістового наповнення навчальних курсів матеріалом.

У контексті здійснюваного дослідження нами розроблено курс «Здоров'язберігаючі технології» та НМК до нього. «Здоров'язберігаючі технології» – це навчальна дисципліна, передбачена для вивчення на другому курсі з метою формування у студентів системи теоретичних знань у сфері здоров'язберігаючої діяльності соціального педагога. Основною метою курсу є формування у студентів уявлень про систему здоров'язбереження у спеціальних загальноосвітніх закладах, основні технології, що сприяють збереженню індивідуального (фізичного, психічного, соціального та духовно-морального) здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу.

Для цього студентам, в рамках вивчення курсу, пропонується:

- познайомитися з еволюцією уявлень людини про здоров'я і способи його збереження;
- визначити поняття, основні компоненти, критерії та фактори здоров'я, здорового способу життя;
- вивчити принципи, підходи, методи педагогіки здоров'я, педагогічної валеології;
- визначити умови здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах;
- познайомитися з основами збереження професійного здоров'я;
- визначити шляхи профілактики професійних деформацій спеціалістів;
- вивчити сучасні здоров'язберігаючі технології в освітній та професійній діяльності і життєдіяльності людини;
- вивчити поняття, принципи, моделі, концепції профілактики;
- навчитися проводити самодіагностику стану свого здоров'я і планування на його основі здоров'язберігаючої і оздоровчої діяльності.

Навчальний курс поділяється на наступні логічні частини:

1. Загальні питання здоров'я особистості і технологій його заощадження.
2. Основи здоров'язберігаючих діяльності соціального педагога спеціальних загальноосвітніх закладах з усіма суб'єктами освітнього процесу (учнями, батьками, колегами, свого власного).
3. Самодіагностика і складання індивідуальної програми діяльності по збереженню власного здоров'я, самооздоровлення.

Вивчення дисципліни студентами здійснюється в процесі відвідування лекцій, семінарів. Окремі теми вивчаються в формі ділової гри. Організація самостійної роботи студентів під час вивчення даної дисципліни передбачає роботу з літературними джерелами, а також застосування отриманих студентами знань в процесі проходження ними літньої практики.

Таким чином, даний курс формує у студентів:

по-перше, певну систему знань, пов'язану з: понятійно-термінологічними основами здоров'язберігаючих діяльності; нормативно-правовою базою з охорони і захисту здоров'я дорослих та дітей; поняттям «здоров'я», його основними видами, критеріями, показниками і методиками, технологіями збереження; основними чинниками, що впливають на здоров'я; класифікацією

здоров'язберігаючих технологій, їх основними особливостями, сферою застосування; теоретичними основами здоров'язберігаючих педагогіки; основними напрямками діяльності соціального педагога по здоров'язбереженню всіх суб'єктів освітнього процесу; валеологічний вимогами до уроку та інших заходів в спеціальних загальноосвітніх закладах; основами профілактичної діяльності соціального педагога в спеціальних загальноосвітніх закладах; основними відхиленнями в професійному здоров'ї спеціаліста, їх факторами, симптомами і методами профілактики; методами збереження власного здоров'я і здоров'я оточуючих; методами діагностики стану здоров'я особистості, колективу; застосуванням основних здоров'язберігаючих технологій у професійній діяльності.

по-друге, вміння, пов'язані з: проведенням моніторингу стану здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу (свого, учнів, колег, колективу і т.д.); складання індивідуальної програми діяльності з здоров'язбереження; складання профілактичних програм діяльності спеціальних загальноосвітніх закладів; складання програм діяльності спеціальних загальноосвітніх закладів зі здоров'язбереження всіх суб'єктів освітнього процесу; планування і проведенням заходів зі здоров'язбереження всіх суб'єктів освітнього процесу; аналізу заходів, уроків з позицій здоров'язберігаючої педагогіки.

Таким чином, вивчення курсу «Здоров'язберігаючі технології» дозволяє не тільки сформувати у майбутніх соціальних педагогів знання та вміння в області здоров'язберігаючих діяльності, а й сприяє формуванню у них культури здоров'язбереження, що включає знання і вміння, а головне, потребу в здійсненні самостійної діяльності зі здоров'язбереження.

Спеціально організований і цілеспрямований навчальний процес може викликати у майбутнього соціального педагога прагнення, потребу проникнути в конкретну освітню галузь глибше, знайти бажання і можливість втілювати ідеї здоров'язбереження при реалізації соціально-педагогічної діяльності у закладах спеціальної освіти. Подібні спостереження і роздуми і послужили основою для виділення третьої педагогічної умови – необхідність включення студентів під час всього періоду професійної підготовки в здоров'язберігаючі види діяльності в рамках теоретичної, практичної, наукової та виховної діяльності.

Включення студентів в усі види діяльності (теоретичну, практичну, наукову і виховну) в рамках реалізації процесу їх професійної підготовки у ЗВО сприяє не тільки розвитку у них позитивного ставлення до здоров'язберігаючої діяльності, до набуття ними відповідних знань та умінь, а й усвідомлення цінностей, мотивів, на основі яких буде будуватися їх поведінку як у професійній діяльності, так і в повсякденній життєдіяльності. Тобто, занурення студентів-майбутніх соціальних педагогів у здоров'язберігаючі види діяльності під час їхнього навчання у ЗВО дозволить сформувати у них культуру здоров'язбереження та, в кінцевому підсумку, готовність до здійснення здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах.

Інтерес до даного виду діяльності впливає на розвиток мотивації до вивчення її теоретичних основ і здійснення практичної роботи, в процесі якої формується система особистісних якостей, необхідних для здійснення здоров'язберігаючої діяльності. Формування когнітивного компонента готовності до здоров'язберігаючої діяльності здійснюється у процесі вивчення студентами-майбутніми соціальними педагогами

навчальних дисциплін, опанування яких передбачає, в результаті, формування означеного компоненту виокремлено нами готовності.

Аналіз робочих програм практик дозволив визначити комплекс завдань для виконання в рамках кожного із виокремлених видів практик та запропоновано методистам практик від ЗВО для обговорення під час круглого столу, зорганізованого в рамках провадження роботи з реалізації основних завдань дисертаційного дослідження. Завдання були обговорені та внесені в програми практик. У результаті, кожен вид практики націлений на відпрацювання конкретних умінь окремих видів здоров'язберігаючої діяльності: навчально-ознайомлювальна (інструктивно-методичний табір) – передбачала реалізацію інформаційно-просвітницької діяльності з питань здоров'язбереження; професійно-орієнтована в навчально-виховних закладах/навчальну (у соціальних закладах та установах) – здійснення оздоровчої діяльності, відпрацювання навичок діагностики стану/індивідуального здоров'я школярів і педагогів, а також стану середовища закладу спеціальної освіти; переддипломна – провадження профілактичної, соціально-педагогічної діяльності з впровадження здоров'язберігаючих технологій; вироблення вмінь з управління здоров'язберігаючою діяльністю в спеціальних загальноосвітніх закладах, а також власним здоров'ям. Таким чином, на кожному курсі навчання для студентів були створені умови для розвитку у них інтересу до здоров'язберігаючих діяльності, мотивації, формування системи знань, відпрацювання умінь і розвитку особистісних якостей. Поетапна реалізація розроблених автором завдань у процесі провадження кожного із перелічених вище видів практики має на меті включення студентів під час всього періоду професійної підготовки в здоров'язберігаючі види діяльності в практичній діяльності.

Студенти виступають і в ролі кураторів студентів молодших курсів, організовуючи заходи з профілактики залежностей, вихованню у студентів культури індивідуального здоров'я, що має не тільки здоров'язберігаючий вплив на студентів молодших курсів, а й створює умови для формування відповідних навичок здоров'язбереження, дозволяючи відпрацьовувати прийоми, методи, технології здоров'язберігаючої діяльності з дітьми та молоддю спеціальних загальноосвітніх закладах.

Особливе місце у процесі формування готовності до здоров'язберігаючої діяльності займає виховна та наукова робота студентів, яка впливає на залучення студентів до здорового способу життя, формує активну життєву позицію, розвиває особистісні якості і сприяє корекції життєвих цінностей і мотивів діяльності.

Важливу роль у процесі виховної роботи відіграє волонтерська діяльність студентів в сфері здоров'язбереження, профілактики алкоголізму, куріння, наркотичної та інших видів адикції. Участь у подібних заходах, проектах, окремих акціях підвищує внутрішню і соціальну активність студентів, рівень їх інформованості з проблеми, що впливає на мотивацію і систему життєвих цінностей студента.

Таким чином, нами визначено та обґрунтовано сутність педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах. Такими умовами ми вважаємо: організація у ЗВО спеціального здоров'язберігаючого середовища, що включає екологічний, інформаційний і соціально-психологічний елементи; переорієнтація змісту навчальних дисциплін ЗВО на підготовку майбутніх соціальних педагогів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності в спеціальних загальноосвітніх закладах

(навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін і практик); включення студентів під час всього періоду професійної підготовки в здоров'язберігаючі види діяльності в рамках теоретичної, практичної, наукової та виховної діяльності.

Література:

1. Бережнова, Д. Б. Влияние образовательной среды на культурную идентификацию личности. Воспитательная среда вуза как фактор профессионального становления специалиста: межрегион, научн.-практ. конф. 2001. С. 195-197.
2. Бугасць, Н. А. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів до роботи з сім'єю учня: автореф. дис. канд. пед. наук. Харків. пед. ун-т ім. Г.Сковороди. 2002. с. 2-14.
3. Говорушина Т. К. Особенности формирования здоровьесберегающей среды в учреждении дополнительного образования детей: автореф. дис. на соиск. учен. степ. к.п.н.: спец. 13.00.01. Великий Новгород, 2005. 26 с.
4. Льюна, В. М. Сутність середовища як педагогічної категорії. Київ, 2010.
5. Карченкова, М. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності : дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2006. 228арк.
6. Макагон, О. Е. Організаційно-педагогічні умови створення сприятливого навчально-виховного середовища в загальноосвітньому навчальному закладі (Doctoral dissertation, ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00. 01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки»)/ОЕ Макагон. Харків, 2007. 20 с.
7. Найн, А. Кустов, Л. Гуманизация непрерывного профессионального образования: вариант, концепция, модели. Учеб. пособие. Челябинск : ЧГИФК. 1994. с. 17-18.
8. Овчинникова, Т. С. Организация здоровьесберегающей деятельности в дошкольных образовательных учреждениях: монография. : КАРО, 2006. 176 с.
9. Ожегов С. И. Словарь русского языка: ок. 60 000 слов. Сергей Иванович Ожегов ; под ред. Л. И. Скворцова. 25–е изд., испр. и доп. М. : Мир и образование, 2006. 976 с.
10. Петрук, О. М., & Луцик, О. М. Проблема підготовки майбутніх вихователів до організації і управління здоров'язберігаючим освітнім середовищем. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ, (2), 2017. 113-119.
11. Тушина, Г. И. Педагогические условия формирования здоровьесберегающей среды общеобразовательной школы: автореф. дисс. ... канд. пед. наук, 2005. 22 с.
12. Философский энциклопедический словарь / [ред. кол.: Л. Ф. Ильичев и др.]. М. : Сов. Энциклопедия, 1983. 849 с.
13. Хмурина, Т. О. Аналіз педагогічних технологій формування соціально-професійної зрілості у майбутніх соціальних педагогів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. С.173-175.